

Т.А. КАЗІМІРСКАЯ

Рэспубліка Беларусь, Магілёў, УА «МДУ ім. А.А. Куляшова»

**АЛЮЗІЯ ЯК СРОДАК ВЫРАЖЭННЯ ІМПЛІЦЫТУ (НА
МАТЭРЫЯЛЕ П'ЕС А. МАКАЁНКА)**

Вобразна-выяўленчай адзінкай мовы мастацкай літаратуры, з дапамогай якой ствараецца кантэкст і падтэкст твора, з'яўляецца алюзія. Існуе

некалькі азначэнняў алюзіі, але ёсць у іх агульнае, характэрнае для ўсіх дэфініцый. Напрыклад:

1. Алюзія – літаратурны прыём, ужыванне ў мастацкім або публіцыстычным творы ўстойлівага папулярнага выразу з намёкам (іранічным, сатырычным або жартоўным) на пэўную гістарычную або сучасную жыццёвую з’яву [1].

2. Алюзія – намёк ў паэтычным творы на агульнавядомы факт гістарычнага ці бытавога характару [2].

Аналіз пададзеных і іншых азначэнняў алюзіі паказвае, што агульным для іх з’яўляецца наяўнасць намёку і агульнавядомасць факта, асобы, падзеі, на якія робіцца намёк. У выніку даследавання алюзіі як літаратурнага прыёму узніклі розныя погляды на гэту з’яву. Так, І.Р. Гальперын прапануе тэматычную класіфікацыю алюзій, выдзяляючы з іх гістарычныя, літаратурна-міфалагічныя, біблейскія і штодзённа-бытавыя [3]. Мы будзем прытрымлівацца гэтай класіфікацыі і звернемся непасрэдна да твораў А. Макаёнка.

У камедыі «Выбачайце, калі ласка» А. Макаёнак ужывае гістарычную алюзію «Сувораў»: «Антаніна Цімафееўна. Ну, Сцяпа, цяпер я веру ў тваё шчасце. Ты помніш Суварава? <...> Ты вельмі мне нагадваеш яго. Ён таксама быў у нямілаці, зайздросныя людзі саслалі яго ў глуш. Але праўда сваё ўзяла. Вярнуўся з пашанай. Восць і цябе – прагналі з Мінска... і куды? Нават не ў горад» [4, т. 1, с. 114]. Алюзія-параўнанне Сувораў – намёк на канкрэтную асобу шырока вядомага ў мінулым рускага палкаводца А.В. Суварова (1729 або 1730 – 1800). Як бы незнарок уведзеная А. Макаёнкам у твор, алюзія-параўнанне стварае камічна-сатырычныя вобразы Каліберавы і яго жонкі. Параўнанне жыцця і дзейнасці Каліберавы і Суваравы адназначна прывядзе да вываду аб знішчальнай нікчэмнасці першага.

У п’есах А. Макаёнка сустракаецца выкарыстанне літаратурна-міфалагічнай алюзіі і яе тыпаў. Так у камедыі «Узыходы шчасця» чытаем: «Жанна (капрызна). ... Я супраць таго, каб ехаць у вёску таму, што ведаю, упэўнена, што ты праз год, праз паўгода... зачарствееш там, абрасчеш, адстанеш ад жыцця ў той глушы, сярод тых людзей. Зляціць з цябе гэта інтэлігентнасць нібы з адуванчыка ўбранне. Запамятай гэта. Яшчэ ўспомніш! – Дабратворскі. Няпраўда! Не ведаеш ты вёскі! Паклён! Ты яшчэ і зараз на вёску глядзіш праз гогалеўскія «Мёртвыя душы». Не тая яна цяпер... Я таксама з вёскі і ведаю, што там людзі не горшыя за мяне з табой, а нават і лепшыя ёсць. А інтэлігентнасць не вялікая важнасць у жыцці. Я еду туды працаваць, а не манікюр насіць» [4, т. 4, с. 119]. Выконваючы экспрэсіўную функцыю, падзейна-літаратурная алюзія гогалеўскія «Мёртвыя душы» па сваёй стылістычнай функцыі набліжаецца да параўнання, гэта намёк на паэму-раман М. Гогаля «Мёртвыя душы». Сялянства

ў гэтым творы ў часы прыгонніцтва цёмнае, забітае, абмежаванае. Такім і цяпер уяўляе сабе жыццё ў вёсцы Жанна. Дабратворскі, як відаць з кантэксту, прытрымліваецца супрацьлеглай думкі.

У камедыі «Каб людзі не журыліся» знаходзім: «Юля. Бацька мой забараніў мне з табой... сустракацца. – Васіль. Чаму?... Ну, ведаеш... Гэта ўжо не іх справа. Яны могуць сварыцца, могуць мірыцца, а станавіцца паміж намі не дазволім! Знайшліся новыя Мантэкі і Капулеці!» [4, т. 1, с. 200]. Асобасна-літаратурная алюзія-параўнанне Мантэкі і Капулеці намякае на герояў трагедыі В. Шэкспіра «Рамэо і Жульета». Смяротная кроўная варожасць прывяла да трагічнай смерці юных улюбёных. Бацькі закаханых Рамэо і Жульеты (Мантэкі і Капулеці) былі ворагамі і не хацелі пажаніць іх. Выкарыстанне гэтага тэпу А. Макаёнкам выяўляе глыбіню эмацыянальных перажыванняў сучасных герояў. Падтэкст, выказаны з дапамогай названай асобасна-літаратурнай алюзіі-параўнання ў тым, што Васіль разумее ўсю складанасць сваіх адносін з Юляй праз бацькоў, але не дапускаць трагедыі «Рамэо і Жульеты».

У п'есе «Выйгрыш», характарызуючы дзеючых асоб і іх адносіны, А. Макаёнка ужывае літаратурную цытату для выражэння падтэксту: «Тамара. А ведаеце што, хлопцы, ці не дрэнна мы робім з Аўласам? На кожным кроку зневажаем яго... – Юрка. За тое, што ён лайдак? – Тамара. Хай сабе лайдак. Але ж усё-ткі ён таксама чалавек. А мы яго адпінхнулі ад сябе. – Леанід. Які ён чалавек? Я яго і не лічу за чалавека. Вось калі яго буду бачыць разам з сабою на полі, калі стане працаваць, тады і да людзей яго прапішам... – Юрка. Ты ж чытала, «толькі праца зрабіла чалавека чалавекам»» [4, т. 2, с. 309]. Выкарыстаная цытата – з артыкула Ф. Энгельса «Роля працы ў працэсе ператварэння малпы ў чалавека» (1876).

Аналагічна ў творах А. Макаёнка ўжываюцца біблейскія алюзіі. Напрыклад: «Наташа. Што ты тут малюеш? – Лёня. Афармляю насценгазету... – Наташа. Што гэта? – Лёня. Ісус Хрыстос... – Наташа. Ён жа быў маладым. А чаму ты яго лысым зрабіў? – Лёня. Быў маладым, а цяпер палысеў. Колькі часу прайшло. А на тату ён не падобны? – Наташа. Лысіна якраз такая. – Лёня. Дык вось гэта і ёсць тата ў вобразе Хрыста. – Наташа. А за што вы яго? – Лёня. За тое, што ўсім грахі даруе. Падзячыха за ўсё жніво ні разу на полі не была. Грыбы ў горад возіць і ягады. А праўленне ёй ні слова» [4, т. 1, С. 196-197]. Біблейская алюзія-параўнанне Ісус Хрыстос – намёк на міфічнага героя, які заснаваў хрысціянства. Бога-чалавек дзеля збавення грахоў чалавечых прыняў смерць на крыжы, затым уваскрос і ўзняўся на неба. З дапамогай гэтай біблейскай алюзіі, якая па стылістычнай функцыі набліжаецца да параўнання, А. Макаёнка дасягае характарыстычнасці, экспрэсіўна вызначае свайго героя Гарошку (бацьку). вобраз якога экспліцыруецца з далейшых рэплік Лёні.

Штодзённа-бытавая алюзія «Правда» па стылістычнай функцыі набліжаецца да сінекдахі (ужыванне ўласных назойнікаў у значэнні агульных) і выступае як сродак завастрэння ўвагі чытача на больш важных дэталях, якія выкарыстоўваюцца для эмацыянальна-псіхалагічнага раскрыцця вобразаў камедыі А. Макаёнка «Перад сустрэчай»: «Пракапчук. *Што там яшчэ?* – Луша. *Ды вось у «Правде» Тамара, Міхась... Партрэты. Вось паглядзіце.* – Пракапчук (чытае). *«Мастера высокіх ураджаев, бригадзирь колхоза «Заря коммуны» Тамара Тарасюк и Михаил Задорный, награжденные орденами».* *Ай да малайцы нашы! Вось гэта голас!.. У «Правде»»* [4, т. 4, с. 27]. Падтэкст, выказаны з дапамогай алюзіі «Правда», мае станоўчую эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку.

Такім чынам, на наш погляд, можна найбольш поўна прааналізаваць алюзію ў кантэксце твораў аднаго пісьменніка, яе здольнасць імпліцытна перадаваць дадатковыя погляды, раскрываць іх і выяўляць разнастайны падтэкст у літаратурна-мастацкіх творах.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Лазарук М.А. Слоўнік літаратуразнаўчых тэрмінаў / М.А. Лазарук, А.Я. Ленсу. – Мн., 1983. – С. 12-13.
2. Рагойша В.П. Пазычны слоўнік. – Мн., 1987. – С. 85-86.
3. Гальперин И.Р. Стилистика. – М., 1971.
4. Макаёнак А. Збор твораў у 5 т. – Мн., 1987.